

Яким ГОРАК

**АВТОГРАФИ УКРАЇНСЬКИХ МУЗИКАНТІВ
У ФОНДОВІЙ ДОБІРЦІ ЛІТЕРАТУРНО-
МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІВАНА ФРАНКА
У ЛЬВОВІ**

У фондах львівського літературно-меморіального музею Івана Франка збереглася чимала добірка нотних видань — в основному, музичних композицій до слів Івана Франка. Є серед цієї добірки як чимало відомих творів музичної франкіани, які вже прижилися на концертних естрадах і аналізовані М. Загайкевич у двох монографічних працях [1], так і значна частина менш знаних, або й невідомих зовсім творів.

Велика добірка поділяється на дві великі групи. Одну з них становлять такі видання, які хоч і не містять автографів композитора, але, за свідченнями інвентарних книг музею, передані в музей особисто композиторами. Для прикладу, у групі «хут» зберігаються окремі видання солоспівів Б. Лятошинського, Ф. Надененка, здійснені «на правах рукопису» до 100-річчя з дня народження письменника й передані композиторами (очевидно, в рік публікації) до музею: це видання солоспівів «Чому не смієшся ніколи?» (№ 309, «хут»), «Чого з'являєшся мені...» (№ 310, «хут») Б. Лятошинського та «Твої очі» (№ 303, «хут»), «Червона калино...» (№ 312, «хут») Ф. Надененка. Безумовно, ця група заслуговує на детальніше вивчення, упорядкування й видання нотографії цих видань.

Другу групу, яка буде об'єктом даного дослідження, становлять видання з автографами українських музикантів — композиторів та співаків. Дати цілісний аналіз збережених автографів, розглянувши їх в контексті історії написання та виконання цих творів покликане це дослідження [2]. Адже окремо, як цілісна фондова добірка, автографи українських музикантів на збережених фондах музею виданнях науково не досліджувалися. Лише принагідно, в контексті дослідження інших тем згадувалися збережені в музеї автографи Соломії Крушельницької та Миколи Лисенка [3].

Особливу цінність мають автографи тих діячів музичної культури, яким в їх тривалому житті пощастило ще спілкуватися з Іваном Франком особис-

то, а відтак дочекається функціонування музею письменника у його львівському помешканні на колишній вулиці Понінського, 4 (тепер вул. І. Франка, 152).

У фондовій групі «хут» № 698/83 зберігається видання солоспіву Миколи Лисенка до слів Івана Франка «Не забудь юних днів», видане окремим виданням у Києві 1903 р. в друкарні І. Чоколова і видавничої «Леона Ідзиковського» [4] (у серії «Пісні і співи на тексти різних авторів», № 17 а). На першій сторінці зазначеного видання, над початком нотного тексту — автограф фіолетовим чорнилом Михайла Венедиктовича Микиші (1885–1971), який за інформацією інвентарних книг, подарував музею це видання: *«Цей твір я виконував на 40-річному ювілею Літературної та громадської діяльності Івана Яковича Франка в 1913 році і який виконував все своє творче життя. М. В. Микиша. 2. IX. 1956 р.»* [5]. За змістом автографу криється історія виступу М. Микиші на 40-річному творчому ювілеї Івана Франка 1913 р. Про цей виступ писала газета «Діло»: «До того ж треба додати, що салю наповнила добірна, святочно настроєна публіка, яка кілька разів витала оваційно самого Ювілята, котрий прибув на концерт, на яким молодіж зложила йому поклін і срібний вінець, дякуючи за десятки років діяльності і научування. На чолі всіх точок висунув ся перший виступ незвісного доси у нас артиста — співака з закордонної України, уч[еника] Ол. Мишуги, п[ана] Микиші, який на зазив з Галичини радо прибув, щоб звеличати сьвято Ювілята і на концерті приступом здобув собі серця і симпатію всеї публіки. Голос п. Микиші — се мягкий, ясний ліричний тенор з легким закроєм драматичним, широкої скалі, гнучкий, спосібний до нюансування динаміки у високих реєстрах, словом, голос, якому природа і солідна школа запевняють гарну кар'єру. Як концертний співак виявив п. Микиша багато інтелігенції, ліричного чуття, а при тім культури і сценічного темпераменту і явив ся зарівно гарним інтерпретатором Лисенка, як італійських Карузових п'єс. Дивним дивом нагадував нам часто артист характером голосу і подекуди способом інтерпретації незабутнього нашого Ол. Мишугу, особливо ж у добре звійній, старій нашій знакомій «Помарніла наша доля». Не диво відтак, що нового артиста прийняли слухачі просто ентузіастично, викликаючи і змушуючи до многих наддатків, якими він обильно наділював численну аудиторію» [6]. Відома також ювілейна фотографія Івана Франка серед учасників Студентського з'їзду, який відбувся з нагоди сорокарічного творчого ювілею письменника: на фотографії поруч з Франком знятий Михайло Микиша.

У музеї накопичено доволі значний фонд Станіслава Пилиповича Людкевича (1879–1979), створений переважно з дарунків для музею його приятельки і мецената музею І. Франка Наталії Якимчук, але й також з речей подарованих самим композитором.

Майже всі автографи С. Людкевича, збережені в музеї, зроблені композитором в 1965 р. (до нагоди 110-річчя з дня народження поета), коли більшість музичних інтерпретацій Франкових текстів вже була здійснена композитором (тільки в 1967 р. появиться ще солоспів «Коваль»). Автографи містяться, в основному, на виданнях різних років і зроблені на прохання працівників музею. Виняток становить автограф (підпис) С. Людкевича, зроблений ним на прохання працівників музею в рік власного сторічного ювілею (1979), на фотографії (№ 1623, група «Ор»), яка зображає композитора 1905 р.

Хронологічно перший автограф Станіслава Пилиповича — на виданні його чоловічого хору в супроводі оркестру «Вічний революціонер» (Наклад товариства «Бандурист», 1906 р.) (№ інв. 92 групи «хут») — здійснений фіолетовим олівцем вверху обкладинки. Автограф гласить: «В Музей Івана Франка у Львові С. Людкевич 25-IX.65». Символічно, що перший автограф міститься на першому творі С. Людкевича до Франкових слів: твір був написаний композитором 1898 р. і вперше виконаний на святковому концерті до святкування 25-літньої творчої праці Івана Франка. Детальну історію першого виконання твору і реакцію самого письменника на нього описав С. Людкевич у статті «Перший франківський концерт» [7]. Того ж 1898 р. твір було опубліковано у вигляді хорової партитури із «витагом» (клавіром) для одного фортепіано у збірці «Зів'ялі листки. Композиції до слів Івана Франка», яка була одним з ювілейних видань (це видання зберігається у фондах музею під № 80 у групі «хут»). У даній публікації 1906 р. цей твір поданий вже у новій авторській редакції, яка в певних моментах музичної композиції є змінена і допрацьована [8], а також супроводжується фортепіанним витагом для двох фортепіано.

Інший автограф — на літографічному виданні хору «В осені» (саме такий правопис в заголовку) (Група «хут», 226). За дослідженням З.Штундер, твір цей для мішаного хору без супроводу написано ще 1934 р. [9] і, мабуть, це літографічне видання і є першовиданням твору. Напис напрочуд гнучко відображає тепле шанобливе відношення композитора до І. Франка і його творчості: «Великому Лірикови вдячний за тему композитор Людкевич. 20.V 1965».

На виданні партитури своєї симфонічної поеми «Каменярі» за однойменним твором І. Франка, здійсненому київським видавництвом «Мистецтво» 1965 р., С. Людкевич написав наступний дарчий напис чорним чорнилом на титульній сторінці видання: «Слава великому Каменяреві. В Музей Ів. Франка С. Людкевич. 22.X.1965». Симфонічна поема «Каменярі» була написана С. Людкевичем 1926 р. спеціально до вшанування роковин смерті

Івана Франка, яке набуло всеукраїнського масштабу. Композитор входив у спеціально створений до цієї дати «Комітет для вшанування 10-ліття смерті Івана Франка» як представник музичного товариства «Боян» (разом із ним, з музикантів до комітету входив також Василь Барвінський від Музичного Інституту ім. М. Лисенка та Карло Бандрівський від музичного товариства ім. М. Лисенка) і його підпис є під опублікованою відозвою комітету [10]. Твір уперше було виконано на святковій академії до 10-х роковин І. Франка, який відбувся заходом об'єднаних українських товариств в залі Музичного товариства ім. М. Лисенка 6 червня 1926 р. [11]. Крім твору С. Людкевича програму концерту складала декламація Богдана Лепкого власної поезії «Прольог», кантата К. Стеценка до слів І. Франка «Єднаймося» (виконали хор «Бояна» та «Бандуриста» в супроводі оркестру, сопранове соло виконувала Марія Сабат-Свірська), доповідь Кирила Студинського «Соціалістичний процес з 1878 р. в освітленні судових актів», декламація Франкових «Каменярів» Остапом Луцьким і твір С. Людкевича у виконанні оркестру й «унісону мужеського хору “Бояна” та “Бандуриста”». Твір мав заслужений успіх і відразу ж, підчас святкувань, отримав дуже схвальну і позитивну рецензію Василя Барвінського [12]. Згодом, 1933 р., цей твір С. Людкевича прозвучав в концерті з нагоди відкриття надмогильного пам'ятника письменникові.

З 1933 р. і урочистостями відкриття надмогильного пам'ятника І. Франкові пов'язаний і інший унікальний автограф, збережений в музеї. Це автограф Нестора Остаповича Нижанківського (1893–1940) на виданні його хору «Наймит», здійсненому видавництвом «Львівського Бояна» (№ 229, група «хут»). У інвентарній книзі зазначено, що обкладинку даного видання оформив Зенон Попіль. Історію створення цього твору вичерпно розкриває спогад Василя Барвінського про Н. Нижанківського: «Пригадую собі, що тоді Нестор не дуже рвався до творчої роботи, бо, вилікувавши туберкульоз кості майже вповні, терпів часто на шлункову недугу. Та я налягав на нього, щоб він конче взяв участь зі своїми творами у франківському святі і Нестор дійсно запалився до композиції і зрванжувався мені гарним гуцульської роботи тарелем з допискою на зворотній стороні: «Василеві від Нестора з подякою за гонення до творчої праці» [13]. Твір було виконано на концерті 28 травня 1933 р., який входив до урочистостей з нагоди відкриття пам'ятника на могилі поета на Личаківському цвинтарі. В програмі цього концерту докола імені Івана Франка об'єдналися творчі зусилля композиторів Західної і Східної України і прозвучали: Симфонія № 2 Левка Ревуцького, увертюра до опери «Золотий обруч» Б.Лятошинського, симфонічна поема «Каменярі» С. Людкевича, «Фрагмент з «Мойсея» Антіна Рудницького (соло виконував

тенор Михайло Голинський), хор Наймит» Н. Нижанківського (виконував «Боян» під керівництвом Миколи Колесси) і його ж солоспів «Поклін тобі...» (соло М. Голинський), а також солоспіви для голосу з оркестром Василя Барвінського «Місяцю-князю» та «Сонет» (соло — Марія Сокіл). Виконання твору, як і загалом вся концертна програма, отримали високу, схвальну оцінку Тараса Шухевича: «Нестор Нижанківський зарепрезентувався двома композиціями: «Наймитом» на мішаний хор а капелля у виконанні «Львівського бояна» та піснею на тенор в супроводі оркестри «Поклін Тобі, зів'яла квітко...», відспіваного М. Голинським. Здається мені, що правдивий свій композиторський характер показав Нижанковський в композиції «Наймит», у якій рівночасно виказав своє знання поліфонії і контрапункту. Однак думаю, що Нижанковський писав на хор, а думав інструментально, бо на хор це ніяк не звучало. Пісня «Поклін Тобі, зів'яла квітко» вдячна і мельодійна, але в цілком іншому характері як попередня, нагадувала більш композиції його батька Остапа, причому супровід зінструментований менше вдатно» [14]. Незабаром після святкувань Нестор Нижанківський подарував примірник виданої партитури свого хору відомій співачці, згодом професорці Львівської консерваторії, племінниці великої Соломії Крушельницької Одарці Карлівні Бандрівській зі своїм автографом чорним чорнилом поверх обкладинки: «ВП. Проф. Одарці Бандрівській від автора. Львів 16.VI. 1933». Одарка Карлівна передала це видання з автографом до музею.

Неоцінним скарбом фондів музею є рукопис трьох солоспівів Бориса Павловича Кудрика (композитор, відомий також під псевдонімом Рогатинець, 1897–1952), збережені у групі «хут» під № 120. Два з них — «Ой розпущу ж я мрії» та «Чорні очі палкі» (на тексти з поеми «Лісова ідилія») написані на спарених листках нотного паперу. На титульній сторінці, крім назв романсів, прізвища автора й джерела тексту, написано: «На один голос з достроєм фортепяна склав Борис Кудрик» і рік — 1918. Вкінці другого романсу — авторська дата і місце написання — «Рогатин, у серпні 1918». На окремому нотному листку написаний солоспів «Чим жива пісня?» з авторським датуванням «Рогатин дня 30.VIII.18».

Крім цих солоспівів відомими є ще звернення Б. Кудрика до музичного прочитання поезії І. Франка. Йдеться передовсім про солоспів «Дивувалась зима» для тенора (середнього голосу) і фортепіано. Цей солоспів з присвятою — «Посвята українській співачці Сальомеї Крушельницькій» — був виданий 1921 р. у Відні, під прізвищем «Рогатинець». Це видання є у музейних фондах (№ 115, група «хут»). У виданні на першій сторінці нотного тексту, відразу під заголовком романсу вказана й авторська дата написання: «Скомп. 17.IV.1919». Крім того, у творчій спадщині Б. Кудрика є ще мішаний

хор «Гримить!», створений 1926 р. (отже, до 10-х роковин смерті поета), однак доля його поки що нез'ясована.

Цілу низку своїх творів — в рукописах і друківаних з автографом — подарував музеєві Анатолій Йосипович Кос-Анатольський (1909–1983). Видання творів А. Кос-Анатольського з автографами композитора, які збереглися у фондовій добірці музею відсутні навіть серед домашнього архіву композитора [15].

Всі подаровані композитором для музею твори написані і датовані в дарчих написах 1956 р. — роком франкового ювілею, в який А. Кос-Анатольський створив левову частку музичних творів до слів Івана Франка. У той ювілейний рік на сторінках львівської преси спостерігалася та з'являлася інформація як митці своєю творчістю віддають данину шани Великому Камеляреві. Стосувалося це і львівських композиторів, а найбільше Анатолія Йосиповича, який на той час вже був головою правління Львівської обласної організації Спілки композиторів України. Зокрема, у статті «Львівські митці готуються до знаменної дати» музикознавець Марія Білинська писала: «А. Кос-Анатольський написав ряд пісень і романсів на тексти Франка. Три з них — «О це тая стежечка», «Ой ти дівчино з горіха зерня», «Стежина в парку» — готує до святкових концертів тріо студенток Львівської державної консерваторії сестер Байко. Крім цього композитором написані сольна пісня «Ой жалю мій, жалю» і хор «Вперед, брати!». У тісній співдружбі з головним балетмейстером театру опери та балету М. Трегубовим А. Кос-Анатольський працює над створенням нового балету за новелою Франка «Сойчине крило» (лібретто О. Гериновича)» [16]. У іншій публікації про створення композитором ряду композицій за творами І. Франка повідомлялося більш широко, з посиланням на пряму мову А. Кос-Анатольського: «Цими днями Кос-Анатольський закінчив клавір нового балету “Сойчине крило”, побудованого на основі однойменної ліричної новели І. Франка. Лібрето написав О. Геринович.

— Пишучи ліричну пісню на слова Франка “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”, — розповідає композитор, — я мав на увазі виконавиць — студенток львівської консерваторії сестер Байко. Вони з великим почуттям передають і ніжність, і біль юнака, закоханого в дівчину, в якій очі сяють тим жаром, що то запалює серце по жаром.

Щиро й привабливо звучить також музика на слова Франка “Оце тая стежечка, де дівчина йшла”. Цю пісню зараз уже виконують артистки філармонії Тетяна Карпатська і Марія Дувір'як» [17].

Названі публікації перераховують всі твори, створені композитором до сторіччя з дня народження письменника 1956 р.: це — солоспіви «Оце тая

стежечка», «Стежина в парку» («В парку є одна стежина...»), «Ой жалю мій, жалю», «Ой ти, дівчино, з горіха зерна», а також мішаний хор «Вперед бра-ти, та наперед...». Зазначені солоспіви у вигляді окремих видань Музфонду з помітками «На правах рукопису» композитор передав у музей, долучивши до них автографи, датовані одним днем — 10 вересня 1956 р. На титульній сторінці видання солоспіву «Ой жалю мій, жалю» (№ 292, група «хут»): *«Музеєві Івана Франка передає композитор А. Кос-Анатольський. Львів, 10 вересня 1956 р.»*. Також на титулі солоспіву «Ой ти, дівчино, з горіха зер-ня» (№ 300, група «хут»): *«Музеєві Івана Франка передає композитор А. Кос-Анатольський. Львів, 10 вересня 1956»*. Видання солоспіву «Стежи-на в парку» g-moll (№ 299, групи «хут», з позначкою «На правах рукопису») збережене у фондах музею з дарчим написом композитора: *«Музеєві Івана Франка передав автор А. Кос-Анатольський. Львів 10 вересня 1956 року»*. Окремим аркушем до видання долучено поетичний текст, передрукований на друкарській машинці.

Композитор подарував музеєві рукопис клавiру балету «Сойчине кри-ло» (№ 7319/842 група «ор»). Дарчий напис гласить: *«Рукопис клавiру ба-лету «Сойчине крило» на лібрето Олександра Гериновича за однойменним твором Івана Франка. Музеєві Івана Франка дарує композитор Анатоль Кос-Анатольський. Львів, дня 10 вересня 1956 року»*. Цей балет, як згаду-валося, написаний 1956 р. був поставлений у львівському театрі опери та ба-лету зусиллями диригента Я. Воцака, художника О. Сальмана, балетмей-стера М. Трегубова. Головні ролі виконали О. Поспелов (Массіно), Н. Сло-бодян (Мануся), а також були заняті артисти театру І. Тривога, М. Пече-нюк, В. Шумейкін, В. Рудчик, О. Лещиць, О. Сталінський. Постановка отри-мала в основному позитивний резонанс в українській пресі, хоч на сто-рінках преси мали місце і критичні нотки. В газеті «Вільна Україна» рецен-зент І. Боровський зауважив і «менш вдалі» моменти в музиці балету: *«Менш вдалою є друга дія балету. Показуючи кубло розпусти, композитор прагнув знайти відповідне музичне втілення, але пішов шляхом копіювання «дешевої» музики кабаре, не вносячи нічого від себе, не збагачуючи її тала-новитими знахідками, як він це зробив у третій дії. Не можна вважати вда-лою характеристику купця Светлова за допомогою мелодії пісні “Ухарь-ку-пец”»* [18]. «Копіювання» розважальної музики в балеті вважає недоліком рецензент у газеті «Права України» музикознавець Марія Загайкевич. Та попри те, не лише в тому, на думку М. Загайкевич, недоліки балету. *«Гораз-до бледнее сцены балета. Представляющие попытку раскрыть психологиче-ские переживания героев. В спектакле они занимают незначительное место и сосредоточены преимущественно в первой и последней картинах. В цент-*

ральных епізодах балета роль Мануси совершенно пасивна и почти лише-на самостоятельных танцевальных номеров. Музыка, воплощающая переживания главных действующих лиц, недостаточно выразительна. Удачные места (например, в лирическом дуэте Мануси и Массино) не получают необходимого симфонического развития. Отсутствие действительной глубины, известная шаблонность в построении и развертывании музыкальных мыслей особенно заметны в моментах драматического напряжения. Явно не хватает в музыкальной обрисовке положительных персонажей (Мануси и Массино) национального колорита. Попытки ввести украинские народные интонации в партии Мануси весьма недостаточны» [19]. Уже після сценічної прем'єри балету, кількома роками пізніше композитор подарував музеєві опублікований клавір (Київ: Музична Україна, 1968. — 228 с. — № 307, група «хут») з двома автографами: «*Львівському Літературно-меморіальному Музею Івана Франка. Анатолій Кос-Анатольський. Львів, 5 червня 1968 р.*» і «*Прем'єра балету відбулася 6 грудня 1956 року у львівському театрі опери та балету ім. І. Франка. А. Кос-Анатольський. Львів, 5 червня 1968 р.*»

До нотних листків рукописного клавіру балету випадково, мабуть, долучився і рукопис ще одного твору — мішаного хору (як вказують позначки голосів) до слів Д. Павличка «Гімн Каменяреві». Автограф (очевидно, чернетка), написаний олівцем лише у вигляді чотириголосого нотного тексту у тональності В-dur, датований 21 червня 1956 р. Поетичний текст до цієї композиції долучений у вигляді друкованого на друкарській машинці окремого листка тексту. У фондах зберігається також інший рукописний (очевидно, чистовий) примірник цього «Гімну Каменяреві» (№ 310, «хут»): «*Музеєві Івана Франка на вічну славу Великого Каменяря дарує А.Кос-Анатольський. Львів 10 вересня 1956 року*». Того ж 1956 р., у серпні, твір було опубліковано у газетах «Львовская правда», «Прикарпатська правда» та журналі «Жовтень» [20].

Варто зазначити, що й після сторічного ювілею письменника композитор ще не раз складав йому свою шану новими творами на Франкові тексти. Це — солоспіви «Поворож мені циганко» (1966), «Ніч на підгір'ю» («Погідна ніч в підгірськім краю») (1981).

У доробку Богдани Михайлівни Фільц (1932 р. н.) на слова Івана Франка є три хори («Червона калино, чого в лузі гнешся?» (1984), «Земле моя» (1984) та «Надійшла весна прекрасна...»), жіночий терцет «Ой ти, дубочку кучерявий...» (написаний 1956 р. для тріо сестер Байко), а також солоспіви «Твої очі як те море», «Я не тебе люблю» (обидва: 1959 — початок 1960-х рр.), «Так, ти одна моя правдивая любов» (1980) [21]. За зізнанням самої композиторки,

висловленим автору цих рядків, вона мала в дитячі роки нагоду в Яворові (що під Львовом) разом з рідною сестрою Іванкою відвідувати заняття з іноземної мови, які провадив син поета Петро.

1985 р., напередодні 130-річчя з дня народження Поета Б. Фільц була упорядкована та видана київським видавництвом «Музична Україна» збірка хорових творів та вокальних ансамблів на слова І. Франка «Земле моя». В цій збірці, крім творів самої Б. Фільц, вміщені твори ряду інших українських композиторів (М. Лисенка «Вічний революціонер» та «Безмежнеє поле», Я. Ярославенка «В дорогу!», «Місяцю-князю...», М. Вериківського «Гри-мись!», «Розвивайся, лозо», Б. Фільц «Земле моя», обробка народної пісні «Мій раю зелений», «Червона калино...», А. Мухи «Зелений явір» та А. Кос-Анатольського «Ой ти, дівчино...»). Спеціально для цієї збірки композиторка робила переклади окремих хорів для дитячих хорів, оскільки збірник йшов з адресатом дітям старшого шкільного віку. Один з примірників виданого збірника Богдана Михайлівна передала для музею через музикознавця Марію Загайкевич з такою дедикацією: «*Літературно-меморіальному музею Івана Франка. Київ 25.IX.1985. Богдана Фільц*».

А в березні 2006 р. композиторка створила ще два нових солоспіву до Франкових текстів — «В Перемишлі, де Сян пливе» (датований 5 березня 2006 р.), та «Привіт тобі, мій друже вірний» (датований 10 березня 2006 р.). Ксерокопію рукопису цих творів композиторка подарувала музеєві, додавши дарчий напис: «*Для львівського літературно-меморіального музею І. Франка. Б. Фільц. Київ, 11.04.2006 р.*». Ці два солоспіву були вперше виконані співачкою Наталією Якимець та концертмейстером Оксаною Бассою на концерті солоспівів на вірші Івана Франка, який відбувся в рамках «Тижня пам'яті Івана Франка» у Львові 1 червня 2006 р.

У фондах музею знаходиться також власноручний рукопис чорним чорнилом відомого дуету «Червона калино...» Богдана Ярославовича Янівського (1941–2005) (№ 966, група «хут») з дарчим написом на титульній сторінці: «*Музею І. Франка від Богдана Янівського. 30.IV.1982 р. м. Львів*». За свідченням М. Загайкевич, цей дует вперше було виконано 1981 р. на урочистому вечорі у Львівському державному університеті ім. І. Франка з нагоди 125-річчя з дня народження письменника [22].

У фондах також збережений рукопис солоспіву «Ой жалю мій, жалю» для голосу і фортепіано Валерія Квасневського (№ 1416) з дарчим написом: «*Музею Івана Франка від автора романсу в дні пам'яті нашого Великого Каменяра. 31.05.97.[підпис]*»

Окрім творів і автографів композиторів, які були родом з Галичини і працювали в основному у Львові, чимало у фондовій добірці представлено

видань з автографами композиторів зі східної України. Передусім, це низка автографів Юлія Сергійовича Мейтуса (1903–1997). На жаль, нічого не відомо про те, коли, за яких обставин життя композитор бував у Львові, чи відвідував львівський музей письменника і чи тут зробив дарчі написи для музею на своїх творах.

В жанрі солоспіву Ю. Мейтус неодноразово звертався до поезій Івана Франка. Вперше до музичного прочитання поезії Каменяря Ю. Мейтус звернувся в 1940 р. (напередодні запланованого відзначення 85-ліття з дня народження та 25-ліття смерті поета, яке, однак, через початок війни не відбулося), створивши п'ять творів цього жанру: «Не люди наші вороги», «Цехмістер Купер'ян», «Спомин», «Гримить!», «Твої очі як те море». У рік столітнього ювілею поета було написано солоспіви «Привіт тобі...» та «Я не жалуюсь на тебе, доле». На окремому виданні свого романсу «Привіт тобі, мій друже вірний, гаю» (група «хут» № 302), здійсненого київським державним видавництвом образотворчого мистецтва і музичної літератури в 1956 р., синім чорнилом на обкладинці зліва знаходиться дарчий напис, зроблений за декілька років після видання: «Музею Івана Франка від автора музики. Ю. Мейтус. Весна, 1965».

Однак кульмінаційним твором у музичній франкіані Ю. Мейтуса безумовно є опера «Украдене щастя» (лібрето М. Рильського за однойменною драмою І. Франка). Вона була створена композитором в 1957–1959 рр. і прем'єра її відбулася 10 вересня 1960 р. у львівському театрі опери та балету (диригент Я. Вошак, постановник С. Сміян, художник А. Сальман) в процесі підготовки до Декади української літератури і мистецтва в Москві. За словами очевидців, на прем'єрі був присутній і сам композитор. У постановці були задіяні кращі вокальні сили тогочасної львівської опери: Павло Кармалюк (Михайло Гурман), В'ячеслав Кобржицький (Микола Задорожний), Валентина Герасименко (Анна). Опера і її постановка отримали позитивні рецензії М. Загайкевич та М. Рудницького. Обидва критики погоджуються щодо тонкої драматургічної майстерності композитора, органічності, розумності побудови музичної тканини опери, насиченості її народнописаним матеріалом і його симфонізації. «Музика Ю. Мейтуса зв'язана з фольклором не механічно і не відривається від конкретного середовища, коли оспівує загальнолюдську тему нещасливого кохання. В ній ми можемо відчути міцні традиції М. Лисенка і М. Римського-Корсакова» [23] — пише М. Рудницький. Сходяться критики і на гарному сценічному втіленні образу Миколи В. Кобржицьким. Відповідність образу і добрі голосові дані відзначають критики у виконавиці ролі Анни В. Герасименко, однак, більш прискіпливий М. Рудницький вважає, що «актрисі і зокрема режисерові С. Сміяну слід би у цій ролі сильніш наголосити на

моментів внутрішньої боротьби Анни самої з собою, з своїм почуттям, на її ваганнях» [24]. Критичні нотки стосуються втілення образу Михайла Павлом Кармалюком. М. Загайкевич вважає музичну характеристику Михайла в опері дещо односторонньою, а, відзначаючи сильний і гарний голос співака, вважає, що «в целом его сценическая игра не лишена некоторой условной театральности, что заметно мешает многогранному раскрытию образа» [25]. Посилити акторську гру радить співакові і М. Рудницький.

Ю. Мейтус підписав для музею клавір опери, виданий московським видавництвом «Советский композитор» 1963 р., лише за п'ять років після прем'єри. Автограф синім чорнилом на титульній сторінці гласить: *«Музею Івана Франка на спомин про часи натхненної роботи над творами великого письменника Юл. Мейтус. Київ 23 квітня 1965 року».*

Композитор підписав також для музею свій фотопортрет на тисненому картоні (Група «ор» № 654). Внизу, ближче до лівого кута фотографії, дарчий напис: *«Музею Івана Франка — великого українського письменника, чия поетична творчість завжди надихає мене на створення музики, що йде від глибини душі і за яку я безмірно вдячний йому. Юл. Мейтус 1 липня 1977».*

Симфонічна сюїта в семи частинах «Лис Микита» — чи не єдине звернення до Франкової творчості композитора Ізидора Ілліча Вимера (1906–1983), харків'янина родом, який з шестидесятилітнього віку працював у Львові. Твір також створено в 1956 р. до столітнього ювілею Івана Франка. Але тільки через дев'ять років, майже напередодні 110-річного ювілею письменника, композитор на титульній сторінці партитури твору зробив наступний дарчий напис: *«Музеєві Івана Франка у Львові до 110-річчя з дня народження Великого Каменяря. Львів 1/VIII 65 р. Ізидор Вимер».* Власне, сама титульна сторінка з автографом без партитури, а тільки з пустими партитурними листками, і зберігається у фондах музею (№ 395, група «хут»). Припускаємо, що композитор робив цей напис на прохання працівників музею, не маючи екземпляру партитури твору під рукою, але з великим бажанням зробити цей напис на партитурі свого твору за мотивами Франкової казки. Тому подаровано лише титульний лист, на якому поміщено автограф.

У творчій спадщині вінничанина родом, який працював диригентом симфонічних оркестрів філармоній в різних містах України, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка Климентія Яковича Домінченка (1907–1993) всього два твори на франківську тематику — солоспів «Мій раю зелений» (1956) та музика до театральної вистави за казкою І. Франка «Фарбований лис» (1958). Видання солоспіву, здійснене 1962 р. видавництвом «Советский композитор» знаходиться у музеї (№ 1076 група «хут») з автографом композитора

на обкладинці чорним чорнилом: «Львівському літературно-меморіальному музею Івана Франка К. Домін. 4.07.1985 р.»

Отже, збережена в Львівському літературно-меморіальному музеї Івана Франка добірка автографів українських музикантів засвідчує водночас і стійкий творчий інтерес українських композиторів до Франкового слова, і контакти композиторів з музеєм письменника. Автографи, рівно ж як і оригінальні рукописи визначних діячів, завжди є цінною окрасою будь-яких музейних фондів, а спеціально за кожним з цих творів і автографів стоїть певна історія їх створення композитором, виконання, а отже і історія вшанування творчості, пам'яті Поета. В цьому аспекті збережена добірка є вагомою і неоціненною складовою для дослідження історії музичної франкїани.

1. *Загайкевич М.* Іван Франко і українська музика. — Київ, 1957; *Загайкевич М.* Музичний світ великого Каменяра. — Київ, 1986.

2. За надання можливості доступу для роботи і допомоги у пошуку самих автографів, вважаю приємним обов'язком скласти подяку головному хранителю фондів музею Олександрі Павлівні Стець.

3. Дивись: *Горак Я.* Дещо про взаємини між Соломією Крушельницькою та Іваном Франком і пам'ятки про них у Франковому музеї // Соломія Крушельницька та світова музична культура: Статті та матеріали / Гол. ред. О. Смоляк. — Тернопіль, 2002. — С. 37–43; *Зозуляк К.* Шістдесят одна візитна картка у Франковому домі // Дзвін. — Львів, 2006. — № 1. — С. 124–138.

4. Володарем видавничої фірми, яка постійно видавала друком твори М. Лисенка був Владислав Леонівич Ідзиковський (1864–1944), який 1896 р. перекупив книжковотнотний магазин Б. Корейво (з книгарнею якого співпрацював М. Лисенко 1871–1896 рр.) і всі видавничі права. 1914 р. після смерті М. Лисенка цій фірмі було передано всі твори М. Лисенка і права на них.

5. Взаємини між М. Лисенком та І. Франком, історія написання М. Лисенком музики до текстів поета неодноразово були і продовжують залишатися у фокусі спостережень музикознавців, тому їх тут не розглядаю. Серед численних праць назовемо основні: *Витвицький В.* Взаємини М. Лисенка з І. Франком. — Краків; Львів, 1942; *Архімович А. Гордійчук М.* М. Лисенко: Життя і творчість. — 3-є вид. — Київ, 1992. — С. 138–147; *Загайкевич М.* Музичний світ великого Каменяра. — Київ, 1986.

6. З концертової салі // Діло. — 1913. — Ч. 147. — 4 липня. — С. 6.

7. *Людкевич С.* Перший Франківський концерт // *Людкевич С.* Дослідження, статті, рецензії, виступи. — Львів, 2000. — Т. 2 / Упоряд., ред., переклади і примітки З. Штундер. — С. 406–408.

8. Більш детально про різницю обох редакцій твору див.: *Якуб'як Я.* Микола Лисенко і Станіслав Людкевич. — Львів, 2003. — С. 61–62.

9. *Штундер З.* Станіслав Людкевич: Життя і творчість. — Львів, 2005. — Т. 1 (1879–1939). — С. 610.
10. Див.: Роковини смерти Франка. Український народ! // Діло. — 1926. — 23 квітня. — С. 1.
11. Новинки. Святочна академія // Діло. — 1926. — Ч. 118. — 30 травня. — С. 4.
12. *Барвінський В.* Музичні замітки. Симфонічна поема Ст. Людкевича «Каменярі» і кантата Стеценка «Єднаймося» // Діло. — 1926. — Ч. 136. — 23 червня. — С. 3.
13. *Барвінський В.* Вступне слово про життя і творчість Нестора Нижанківського // *Булка Ю.* Нестор Нижанківський: Життя і творчість. — Львів; Нью-Йорк, 1997. — С. 51.
14. *Шухевич Т.* Святочна академія в честь Івана Франка // Діло. — 1933. — Ч. 138. — 31 травня. — С. 5.
15. Архівна спадщина композитора Анатолія Кос-Анатольського: каталог рукописів / Укладач і автор передмови О. Мельник-Гнатишин. — Львів, 1998.
16. *Ткаченко М., Білинська М.* Львівські митці готуються до знаменної дати // Вільна Україна. — 1956. — № 131. — 6 червня. — С. 3.
17. *Дереч Д.* У львівських композиторів // Вільна Україна. — 1956. — № 158. — 8 липня. — С. 3.
18. *Боровський І.* «Сойчине крило» (Новий балет А. Кос-Анатольського в театрі опери та балету) // Вільна Україна. — 1957. — № 31. — 6 лютого. — С. 4.
19. *Загайкевич М.* Возврат к хорошим традициям («Сойкино крыло» А. Кос-Анатольського на сцене Львовского театра оперы и балета имени И. Франко) // Правда Украины. — 1957. — № 69. — 22 березня. — С. 3.
20. Архівна спадщина композитора Анатолія Кос-Анатольського... — С. 72.
21. Запропоноване тут датування творів Богдана Фільць сама подала авторові цих рядків.
22. *Загайкевич М.* Музичний світ великого Каменяра. — Київ, 1986. — С. 131.
23. *Рудницький М.* Це — справжній успіх! («Украдене щастя» на сцені Львівського оперного театру) // Вільна Україна. — 1960. — № 229. — 27 вересня. — С. 3.
24. Там само.
25. *Загайкевич М.* «Украденное счастье». Новая опера Ю. Мейтуса на сцене Львовского театра оперы и балета имени Ив. Франко // Правда Украины. — 1960. — № 226. — 27 сентября. — С. 4.